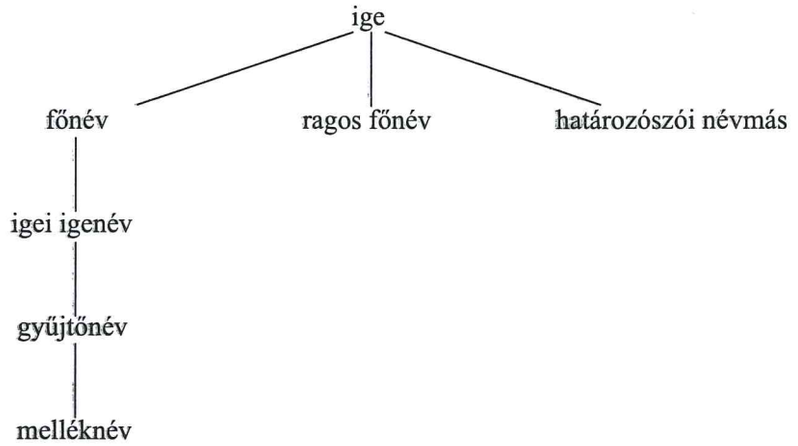
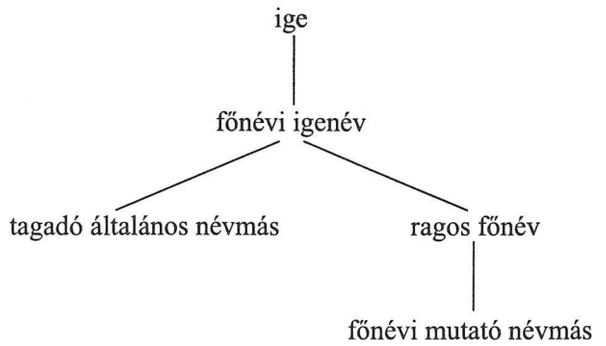
j)

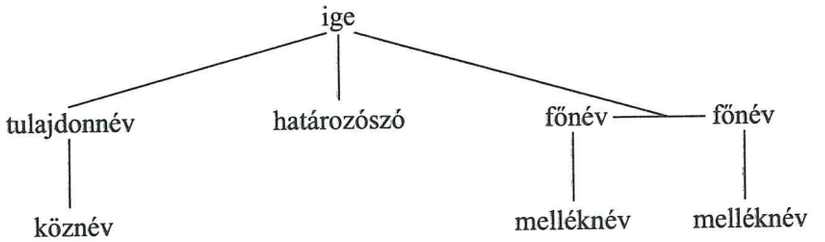
A mondat: .....
.....

k)

A mondat: .....
.....

l)

A mondat: .....
.....

SZÓALKOTÁSTAN

291. Kapcsoljon képzőt az alábbi szavakhoz úgy, hogy a képzett szó jelentése a következő legyen!

Az alapszó	A képzett szó jelentése	A származékszó
a) *mos*	„az, hogy mosnak"	.....
b) *mos*	„mossa magát"	.....
c) *pohár*	„iszik"	.....
d) *roller*	„rolleren megy"	.....
e) *erdő*	„erdőben élő"	.....
f) *szab*	„szabással foglalkozó ember"	.....

292. Alkossa meg az alábbi szintagmáknak megfelelő jelentésű képzett szavakat, és húzza bennük alá a képzőt!

a) aki gyakran megijed: .....
b) amit fest: .....
c) sóval ellát, azaz: .....
d) ollót használ: .....
e) széppé tesz: .....
f) izmossá válik: .....
g) tollaitól megfoszt: .....
h) kicsi pálca: .....
i) amivel billent: .....
j) a nyelvvel foglalkozó (ember): .....

293. **A)** Képző segítségével alkosson igét

a) főnévből: .....
b) melléknévből: .....
c) személyes névmásból: .....
d) indulatszóból: .....

B) Képző segítségével alkosson

a) határozószóból igét: .....
b) határozószóból melléknevet: .....
c) névutóból igét: .....
d) névutóból főnevet: .....

294. Írjon az alábbi kötött tövet tartalmazó származékok mellé két-két olyan képzett szót, amelyben ugyanahhoz a tőhöz más képző járul!

a) feszít: .....
b) támad: .....
c) pereg: .....
d) szédül: .....

295. Karikázza be a szavak utolsó képzőjét, majd nevezze meg őket kizárólag latin terminussal!

a) cukrász: .....
b) házias: .....
c) Kovácsné: .....
d) látvány: .....
e) gyorsul: .....
f) gyötrődik: .....
g) ötödik: .....
h) sokall: .....
i) fagyaszt: .....

296. Írjon példát 1. produktív, gyakori; 2. produktív, ritka; 3. improduktív, gyakori; 4. improduktív, ritka képzőre!

a) .....
b) .....
c) .....
d) .....

297. Mutassa be a következő képzőalakokat!

a) egyalakú: .....
b) véghangzóhiányos: .....
c) kezdő magánhangzó meglétében vagy hiányában különböző: .....
.....
d) kezdő mássalhangzó meglétében vagy hiányában különböző: .....
.....
e) hangzóhiányos: .....
f) a mássalhangzó időtartamában eltérő: .....

298. Írjon példát 4 különféle képzővel ellátott képzett szóra, melyek a cselekvés eredményét fejezik ki!

a) .....
b) .....
c) .....
d) .....

299. Mutassa be egy-egy származék példáján, hogy a *-z* denominális igeképzőnek az alábbi jelentései vannak!

a) 'valamivel ellát': .....
b) 'valamivel dolgozik': .....
c) 'valamit létrehoz': .....
d) 'valaminek szólít': .....
e) 'valamit fogyaszt': .....
f) 'valamitől megfoszt': .....
g) 'valamiben részt vesz': .....
h) 'valamin közlekedik': .....

300. Húzza alá a következő szavak utolsó képzőjét, és állapítsa meg funkcióját és jelentését:

a) vonzódik: .....
b) statisztál: .....
c) javaslat: .....
d) fészkel: .....
e) kényszeredett: .....
f) elviselhetetlen: .....
g) hófödte: .....
h) falusi: .....

301. Mutassa be egy-egy származék példáján, hogy a *-l* denominális igeképzőnek az alábbi jelentései vannak!

a) 'valamivel ellát': .....
b) 'valamivel dolgozik': .....
c) 'valamit létrehoz': .....
d) 'valamilyennek látszik': .....
e) 'valamivel hangot ad': .....
f) 'valamit elfogyaszt': .....
g) 'valamilyennek tart': .....

302. Húzza alá a következő szavak utolsó képzőjét, és állapítsa meg funkcióját és jelentését!

a) negyed: .....
b) adatik: .....
c) gáncsol: .....
d) tanulmány: .....
e) Ági: .....
f) sebész: .....
g) főzelék: .....
h) belez: .....

303. Mutassa be egy-egy származék példáján, hogy az *-s* denominális nomenképzőnek a következő jelentéstípusai vannak!

a) 'valamivel ellátott': .....
b) 'valamilyen foglalkozást űző': .....
c) 'dolgok, tárgyak halmaza' (gyűjtőnév): .....
d) 'hangszeren játszó ember': .....
e) 'meghatározott családi állapotú': .....
f) 'valamihez hasonló': .....

304. Másolja be a táblázatba a szavak képzőit, nevezze meg típusukat, majd, ha lehetséges, írja le a képzők jelentését is!

A képzett szó	A képző	A képző neve	A képző jelentése
Pl. *olvastat*	*-tat*	*műveltető képző*	–
fogdos			
varroda			
jövedelem			
koholmány			
illékony			
tojásdad			
elhozatik			
vékonyodik			
valahányadik			
viselkedik			

305. Írja le azokat a szószerkezeteket, amelyeknek jelentését az alábbi képzett szavak sűrítik magukba!

a) tépdes: .....
b) porlaszt: .....
c) porol: .....
d) helyesel: .....
e) feledékeny: .....
f) Szabóné: .....

306. Válassza le függőleges vonallal a szavak utolsó képzőjét! Írja mindegyik mellé a képző nevét és jelentését!

A képzett szó	A képző neve	A képző jelentése
Lizocska		
katonaság		
akadozik		
forradás		
összeszólalkozik		
dühös		
láttamoz		
lenéző		

307. Írjon két-két olyan származékszót, melyben alábbi képzők más-más jelentéssel szerepelnek!

a) *-z* denominális verbumképző: .....
b) *-ság/-ség* denom. nomenképző: .....
c) *-ó/-ő*: .....
d) *-l* denominális verbumképző: .....
e) *-ás/-és* deverb. nomenképző: .....
f) *-s* denominális nomenképző: .....

308. Töltse ki a táblázat minden sorát a példa alapján!

A képzett szó	Képzője	A képző funkciója	Szinonim képző	Szinonim képzős szó
erdész	*-ész*	foglalkozás-név-képző	*-ó/-ő*	*író*
hajlékony				
	-gat/-get			
		gyűjtőnév-képző		
			-mány/-mény	
				kanalaz

309. Szerkessze meg a következő szóalakokat!

a) *tesz* + a ható ige képzője + fosztóképző + az elvont főnév képzője + E/3. birt. személyjel: .....
b) *bújik* + gyakorító képző + cselekvést jelentő főnévképző + határozórag: .....

310. Állapítsa meg, milyen szófajú szóhoz kapcsolódik a képző, milyen szófajt hoz létre, majd írja le ennek alapján a típusát!

Példaszó	A képző	Kiinduló szófaj	Származék-szófaj	A képző típusa
szilárdít	*-ít*	ige	ige	szófajtartó
részesül				
mutatkozik				
neveztetvén				
moccan				
veszteni				
kondít				

311. Szófajváltók, szófajtartók vagy szófajjelölők az alábbi szavak képzői? Jelölje meg a képzőket! Nevezze meg pontosan a funkciójukat! Figyelje meg, mikor nem lehet a latin terminust használni!

Szóalak	A	B
pl. csillagzat	szófajtartó	denominális nomenképző gyűjtőnévképző
a) mosakodik	.....	.....
b) forraszt	.....	.....
c) ápoló	.....	.....
d) reped	.....	.....
e) vezette	.....	.....
f) bátortalan	.....	.....
g) nehézség	.....	.....
h) virágzik	.....	.....
i) védelem	.....	.....

312. Írja a táblázat megfelelő rovatába, hogy *a)* miféle szószerkezetek jelentését sűrítik magukba a felsorolt képzett szavak, és *b)* mi a képző jelentése!

	A szószerkezetek	A képző jelentése
gereblyéz	gereblyével dolgozik	vmivel bánik
csomóz		
vélemény		
keményít		
uszoda		
fehéredik		

313. Az *ebédel, képez, köröz, vonalaz* ige szótári és nem szótári tövéhez egyaránt hozzáfűzhető az *-ó, -ő* képző. Írja le *a)* a szótári és *b)* a nem szótári tőből alkotott származékokat, és állapítsa meg szófajukat!

a) .....
szófajuk: .....
b) .....
szófajuk: .....

314. Karikázza be az alábbi szavak képzőjét, majd állapítsa meg a képző jelentését! Pl. *ólábú:* 'a tőben jelölt tulajdonsággal bíró'.

a) ötödik: .....
b) családi: .....
c) szánkó: .....
d) drágáll: .....
e) színez: .....
f) sértődékeny: .....
g) kövület: .....
h) felelőtlen: .....
i) túrós: .....
j) blokkol: .....

315. Írja le azt a mondatot, amelynek alanya és állítmánya a következő morfémákból épül fel!

Alany: *talál-* szótő + 'jellemző rá' jelentésű melléknévképző + tulajdonságot jelentő elvont főnév képzője + egyes szám 2. személyű birtokos személyjel.
Állítmány: *dicsér-* szótő + a cselekvés eredményét jelentő főnévképző + 'vmivel ellátott' jelentésű melléknévképző.

.....

316. Állapítsa meg a következő szavak képzőjének funkcióját és jelentését:

a) rettegés: .....
b) hiteles: .....
c) kutató: .....
d) szenzációs: .....
e) lépes (méz): .....
f) megszámoz: .....
g) képzelet: .....
h) anyáskodik: .....

317. Írjon példát a következő képzőkre!

a) mértéknévképző: .....
b) mozzanatos ige képzője: .....
c) a műveltető ige képzője: .....
d) foglalkozásnév-képző: .....
e) gyűjtőnévképző: .....
f) a szenvedő ige képzője: .....
g) az elvont főnév képzője: .....
h) a visszaható ige képzője: .....
i) a gyakorító ige képzője: .....
j) törtszámnévképző: .....

318. Válassza le függőleges vonallal a szavak utolsó képzőjét! Írja mindegyik mellé a képző nevét és jelentését!

A képzett szó	A képző neve	A képző jelentése
elképedve		
tábornok		
töltény		
vezetőség		
táplálkozik		
követelődzik		
húzódik		
szidalom		

319. Írjon példát

a) olyan szóra, melyben három képző van: .....
b) szóalakra, melyben a képző előtt rag áll: .....
c) képzőre, mely után nem állhat képző: .....
d) képzőre, mely elé nem kerülhet képző: .....

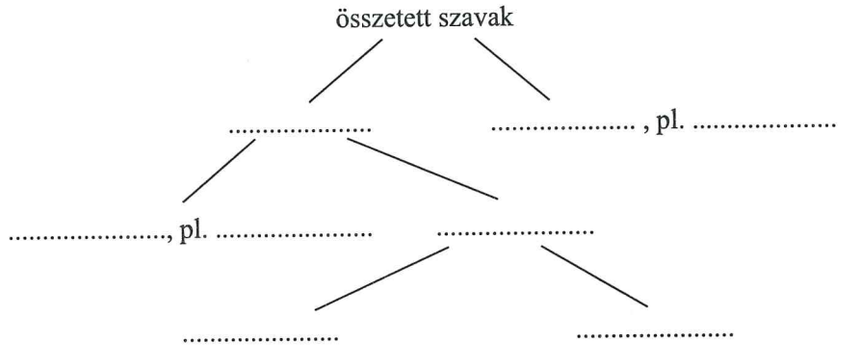
320. Állapítsa meg a következő szavak utolsó képzőjének a funkcióját, és (ha megadható) a jelentését is!

Pl. tanulmány	deverbális. nomenképző főnévképző	a cselekvés eredménye vagy végzése
a) negyed:	.....	.....
b) megoldandó:	.....	.....
c) repcsi:	.....	.....
d) fradista:	.....	.....
e) talpalatnyi:	.....	.....
f) nyalánkság	.....	.....

321. Állapítsa meg, milyen típusú szókapcsolatok az alábbi mondatok vagy mondatrészletek kiemelt szavai, majd hozzon létre belőlük összetett szót!

Példa	A szókapcsolat típusa	Az összetett szó
ép elméjű ember		
a szappannak a habja		
lében dús paradicsom		
sétál erre is, arra is		
a rongyot az egér rágta		
a felfedezés új korszakot alkot		
János biztos magában		
az arca vörös,mint a láng		
olyan vagy, mint Kati, ha mérges		
ez mentes minden kockázattól		

322. Mutassa be az összetett szavak grammatikai csoportosítását, és írjon mindegyik típusra egy-egy példát!

a) ....., pl. .....
b) ....., pl. .....
c) ....., pl. .....
d) ....., pl. .....
e) ....., pl. .....

a) ....., pl. .....
b) ....., pl. .....
c) ....., pl. .....
d) ....., pl. .....

323. Írjon példát

a) többszörös szóösszetételre: .....
b) laza szóösszetételre: .....
c) szoros szóösszetételre: .....

324. Válassza ki az alábbi szavak közül az összetetteket, és írja melléjük az összetétel fajtáját!

a) járókelő: .....
b) elnökhelyettes: .....
c) fogcsikorgatva: .....
d) agyafúrt: .....
e) jobbágy: .....
f) mendemonda: .....
g) helyrehozás: .....
h) illeg-billeg: .....
i) egyszer: .....
j) kortalan: .....
k) jóféle: .....

325. Milyen összetételek az alábbiak?

a) bárki: .....
b) lépcsőház: .....
c) tejbedara: .....
d) néha-néha: .....
e) eperfagylalt: .....
f) épületkár: .....
g) érelmeszesedés: .....
h) érfogó: .....
i) erdő-mező: .....
j) érzékfeletti: .....

326. Válassza külön az ikerszókat és az álikerszókat!

hercehurca, csigabiga, dúl-fúl, ringy-rongy, tipeg-topog, diribdarab, tesz-vesz, locsog-tocsog

ikerszó	álikerszó
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

327. Elemezze a tagok nyelvtani viszonya szerint a következő összetett szavakat!

a) záporeső: .....
b) adónövelő: .....
c) fültanú: .....
d) bárcsak: .....
e) akarva-akaratlan: .....
f) hollét: .....
g) ízig-vérig: .....
h) káröröm: .....
i) harapnivaló: .....
j) öntudatlan: .....
k) szélvédő: .....
l) süketnéma: .....

328. Állapítsa meg, hogy a mellérendelő szóösszetételeknek melyik csoportjába tartoznak a következő szavak:

a) üt-ver: .....
b) rúgkapál: .....
c) búbánat: .....
d) alig-alig: .....
e) csapot-papot: .....
f) körös-körül: .....

329. Milyen szóösszetételek az alábbiak? Bontsa szókapcsolatokká a szavakat (amennyiben lehetséges), majd írja le a szóösszetétel típusát!

Összetett szó	Szókapcsolat	Az összetétel típusa
végrendelet		
testi-lelki		
csakugyan		
ezenkívül		
fennhangon		
semmirevaló		
cikkíró		
egy-egy		

330. A *nap* szónak mint előtagnak a felhasználásával írjon egy-egy példát a következő alárendelő szóösszetételekre!

a) alanyos: .....
b) tárgyas: .....
c) határozós: .....
d) birtokos jelzős: .....
e) jelentéssűrítő: .....

331. Milyen összetételek az alábbiak?

a) tűzoltólaktanya: .....
b) jöttment: .....
c) bárki: .....
d) Miatyánk: .....
e) vámvizsgálat: .....
f) szénapadlás: .....
g) felfog: .....
h) farkasordító: .....
i) ki-ki: .....
j) szánom-bánom: .....
k) tojásfehérje: .....
l) esőverte: .....
m) napszívott: .....

332. Húzza alá az alábbi összetett szavak közül a morfológiai típusúakat!

kisgyerek, emberszerű, miután, felnőtt, fajtárs, megérkezett, munkanélküli, magatartás, mivoltom, évforduló, szőnyegféle, századvég, helyreáll, érrendszer, földöntúli

333. Milyen összetételek az alábbiak?

a) diáklány: .....
b) egyes-egyedül: .....
c) ajtónálló: .....
d) súg-búg: .....
e) zongoraművész: .....
f) felemás: .....
g) citromhéj: .....
h) életvidám: .....
i) süt-főz: .....
j) magvaváló: .....
k) dehogy: .....
l) tudományegyetem: .....
m) lám-lám: .....
n) agyafúrt: .....
o) Hiszekegy: .....

334. Írjon egy-egy olyan minőségjelzős összetett szót vagy jelzős szerkezetet, amelyben az előtag jelző, emellett folyamatos történésű melléknévi igenév, az utótag pedig *a)* a cselekvés tárgyát, *b)* a cselekvés helyét, *c)* a cselekvés eszközét, *d)* a cselekvés idejét megnevező főnév!

a) ..... *c)* .....
b) ..... *d)* .....

335. Jellemezze az összetett szavakat nyelvtani felépítésük szerint!

a) ázik-fázik: .....
b) tengerzöld: .....
c) délután: .....
d) szélfútta: .....

e) lóvakaró: .....
f) napraforgó: .....
g) folyton-folyvást: .....
h) négylevelű: .....
i) aligha: .....
j) foggal-körömmel: .....

336. Alakítsa át az alábbi összetett szavakat szintagmává vagy mondatrészletté, és ennek alapján írja be a szavakat a megfelelő kategóriákba.

öregember, dérlepte, orgonaművész, messzelátó, kétszínű, hétvége, autómentő

A szintagma vagy mondatrészlet	Az összetétel fajtája	Példa
a)	alanyos	.....
b)	tárgyas	.....
c)	határozós	.....
d)	minőségjelzős	.....
e)	mennyiségjelzős	.....
f)	birtokos jelzős	.....
g)	jelentéssűrítő	.....

337. A *por* szónak mint előtagnak a felhasználásával írjon egy-egy példát a következő alárendelő szóösszetételekre!

a) alanyos: .....
b) tárgyas: .....
c) határozós: .....
d) birtokos jelzős: .....

338. Keresse meg a mondatban az összetett szavakat, és állapítsa meg, milyen típusú összetételek!

És akkor hátborzongató negyedórát kellett átélnünk. A rablóvezér girbegurba tőre megcsillant a holdfényben, mindenfelől kétségbeesett jajveszékelés hallatszott. Vendéglátónk csaknem szörnyethalt ijedtében: nagyon-nagyon szánta-bánta kijelentését a nyakláncról. Mégiscsak igaza volt a sírásónak. A teherautó foglyai zötyögve-rázkódva távolodtak az esőverte úton.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

339. Írja be a megfelelő sorokba a következő összetett szavakat!

egyszeregy, étlen-szomjan, fiatalasszony, háromszög, háztető, körbe-körbe, madárlátta, mennydörög, napsütött, nefelejcs, perpatvar, porszívó, százszorszép, szénapadlás

a) alanyos: .....
b) tárgyas: .....
c) határozós: .....
d) jelzős: .....
e) jelentéssűrítő: .....
f) szóismétléses mellérendelés: .....
g) valódi mellérendelés: .....
h) szervetlen összetétel: .....

340. Keresse ki az alábbi szövegből az összetett szavakat, és jellemezze őket az összetétel minősége szerint!

Köztudott, hogy egy idevalósi testvérpár furcsa, kutyarágta kéziratot kapott. A szófukar irat bocsánatkérő levél volt, tele sarlóforma, természetfeletti jelekkel. Mifelénk, idehaza nem szívgyengeség, hanem hideglelés ellen rajzolnak olykor-olykor ilyeneket a hasra, mégpedig háromszor-négyszer naponta. A jeleket egyébként macskariogatónak is nevezik, mivel a cicamicák elfutnak, ha meglátják.

.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

341. Milyen szóösszetételek az alábbiak?

a) jobboldali: .....
b) méghozzá: .....
c) zeneszoba: .....
d) figyelemkeltő: .....
e) csak-csak: .....
f) tehermentes: .....
g) elindultak: .....
h) csúszik-mászik: .....

342. Keresse ki az alábbi szövegből az összetett szavakat, és jellemezze őket az összetétel minősége szerint!

A felügyelő kiszállt a gépjárműből, zsebkendőjét az arcára terítette. Fogvacogtató, legalább húszfokos hideg volt. Észrevette, hogy a szemközti házban nincs minden rendben. Odabent egy idegengyűlölő bankrabló lakott, s a felügyelőnek ugyancsak életveszélyes lett volna felfedni, hogy albán. Akárhogy is, de egyértelműen kellett cselekedni. Jelentőségteljesen belépett a házba, s ízzé-porrá lőtt mindent.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

343. Milyen szóösszetételek az alábbiak?

a) akarva-akaratlan: .....
b) laptudósító: .....
c) valósághű: .....
d) játékterem: .....
e) megbízható: .....
f) bármilyen: .....
g) szeme-szája: .....
h) mindenáron: .....

344. Keresse ki a következő mondatból az összetett szavakat, és jellemezze őket az összetétel, minősége szerint!

Az októberi-novemberi fizetését a tornatanár kétségkívül sajnálta az oldalbordájától, akit sohasem tekintett önmagával egyenrangúnak, hisz ez a jóasszony inkább volt kiváló ajtónálló, mint kenyérkereső.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

345. Írjon egy-egy példát olyan szóra, mely az alábbi módon keletkezett:

a) elemszilárdulás: .....
b) szóösszevonás: .....
c) elvonás: .....
d) szóvegyülés: .....
e) köznevesülés: .....
f) szóösszerántás: .....

g) ikerítés: .....
h) betűszó: .....
i) szóhasadás: .....
j) szóértelmesítés: .....

346. A szóalkotás miféle módjával keletkeztek a következő szavak? (Előfordulhat, hogy egy szó többféle szóalkotási folyamat következményeképpen kapja meg végleges alakját.)

A)

a) gyűr ~ gyúr: .....
b) lég: .....
c) lombikbébi: .....
d) rémisztő ('rémítő + ijesztő'): .....
e) BKV: .....
f) vezetőség: .....
g) világútlevél: .....
h) zargat: .....
i) gőzhajó: .....
j) daruk ~ darvak: .....
k) mizujs?: .....
l) dzseki (vö. angol *jacket*) .....
m) Matáv: .....
n) reggel: .....
o) áfa: .....
p) csőr: .....
r) rovar: .....
s) valutaalap: .....
t) banya: .....
u) atomsorompó: .....
v) Gombócda: .....
z) képvisel: .....

B)

a) akku: .....
b) MÁV: .....
c) durrdefekt: .....
d) kavar ~ kever: .....

e) ragasztózik: .....
f) csoki: .....
g) sárgaréz: .....
h) foci: .....
i) tulaj: .....
j) hétvége: .....
k) Épgép (= épületgépészet): .....
l) katonaság: .....
m) Katus: .....
n) művezet: .....
o) pasi (vö. *pasas*): .....
p) suksük-nyelv: .....
r) csalagút: .....
s) termelékenység: .....
t) bá: .....
u) dorombol: .....
v) Gabi: .....
z) ded (> kerekded): .....

C)

a) higany: .....
b) karom ~ köröm: .....
c) nagytakarít: .....
d) retyerutya: .....
e) fragmegráció ('fragmentáció + integráció'): .....
f) ovi: .....
g) szakdolgozik: .....
h) átácsol (vö. *to attach,* 'attachmentet, azaz csatolt fájlt küld át'): .....
i) táv: .....
j) Panna: .....
k) kerekded: .....
l) hisz (kötőszó): .....
m) kárókatona (vö. fon. karakatna): .....
n) narancsbőr: .....
o) baci: .....
p) főkönyvel: .....
r) OTP: .....

s) adagolóberendezés: .....
t) szakmásít: .....
u) tan: .....
v) dobol: .....
z) hőszigetel: .....

D)

a) kapa: .....
b) narkós: .....
c) ordibál: .....
d) széllelbélelt: .....
e) cédé: .....
f) tajkártya: .....
g) dedó: .....
h) csokréta: .....
i) izmus (ok): .....
j) jugó: .....
k) garbó: .....
l) neje ~ nője: .....
m) förgeteg ~ forgatag: .....
n) Ofotért: .....
o) bátyus: .....
p) szemetel: .....
r) szörfözik: .....
s) dizsi: .....
t) pasztőrözött: .....
u) egérpad (> mouse pad) .....
v) szoroz (vö. sokszoroz): .....
z) doboz (vö. toboz): .....

SZÓSZERKEZETTAN

347. Írja az alábbi állítások mellé, hogy igazak-e, vagy sem! Ha igazak, írjon példát, ha pedig nem igazak, akkor ellenpéldát!

a) A mellérendelő szintagma tagjai általában azonos mondatrészek.
Az állítás ....., például .....
b) Az alárendelő szintagma tagjai általában azonos szófajúak.
Az állítás ....., például .....
c) Az alárendelő szintagma tagjainak disztribúciója azonos.
Az állítás ....., például .....
d) Két különnemű mondatrész soha nem kerülhet egymással mellérendelt viszonyba.
Az állítás ....., például .....
e) A mellérendelő szintagma tagjai mindig azonos alaptaghoz kapcsolódnak.
Az állítás ....., például .....

348. Válogassák ki a következő szókapcsolatok közül a szintagmákat!

tíz eper; Péter úszik; dél előtt; délután; ázik-fázik; Bécs—Budapest; az idő; alig marad; jól van; alma és körte; ő is; fáradt vagyok; pilóta létére; nem kell; Jaj, félek; tudván tudja; félig érett

349. Karikázza be azoknak az állításoknak a betűjelét, melyek a szintagmára igazak!

a) A szintagma szerkezetformájának saját viszonyjelentése van.
b) A szintaktikai szerkezetben az elemek szoros kapcsolódásúak, a sorrendjük mindig kötött (megfordíthatatlan).
c) A szintagma mindig két lexéma kapcsolata.
d) A szintagma elemei között gyakran fellép kölcsönös morfofonológiai determináltság.
e) A szintagma a szónál alkalmibb egység.
f) A szintagma nyelvtanilag megformált szerkezet. A tagok közötti viszonyt pl. ragok és egyéb viszonyító eszközök segítségével fejezzük ki.
g) Szintagmát két mondatrész is alkothat.

350. Készítse el a mondat szerkezeti rajzát, majd írja ki a szószerkezeteket!

A messzi tájakról hazaérkező, sokat tapasztalt utazók szeretnek fényképeket mutogatni, visszaemlékezni a legizgalmasabb élményeikre és dicsekedni bátor helytállásukkal.

Az ágrajz:

A szószerkezetek:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

351. Jelölje meg azokat a megállapításokat, amelyek A) az alárendelő és amelyek B) a mellérendelő szintagmát jellemzik!

A) Az alárendelő szintagma
a) bővítménye általában kifejthető mellékmondat formájában
b) tagjainak disztribúciója legtöbbször azonos
c) bármely alkotótagja bármikor elhagyható
d) egésze többnyire az alaptaggal helyettesíthető
e) tagjai között soha nincsen egyeztetés
f) tagjai soha nem egyenlő értékűek

B) A mellérendelő szintagma
a) tagjai között soha nincsen szófaji megfelelés
b) tagjainak disztribúciója azonos
c) tagjai nem fejthetők ki mellékmondat formájában
d) egyik tagjával rákérdezhetünk a másikra
e) valamely tagját általában elhagyhatjuk
f) tagjai között esetbeli egyeztetés van

352. Nevezze meg pontosan, alkategóriák leírásával az alábbi szókapcsolatok fajtáit! Például: *Péter és Pál:* egyszerű kapcsolatos mellérendelő szintagma; *(a) szatyrába nyúl:* igei alaptagú, helyhatározós alárendelő szintagma.

a)
a bátyám sütötte (kenyér): .....
a puszpángfélék, azaz a bokrok: .....
legyél elismerve: .....
én, a hallgató: .....
Veres doktor: .....
sokszor kértem: .....
invitáld be: .....
nem ma: .....
nemcsak udvarias, hanem kedves is: .....
ügyes, sőt tehetséges: .....
sokkal több: .....
nyolcan játszottak: .....
második férfi: .....

két gonosztevő: .....
gyámoltalan, ezért félszeg (fiú): .....

b)

néhányszor megcsillanó: .....
indulok mosogatni: .....
de érdekel (!): .....
a villámlás sújtotta (fa): .....
a kenyeréért küzdő: .....
(egy) korty sör: .....
ebben a pillanatban: .....
hallod, Péter (?): .....
ki van töltve: .....
mi, a bajnokok: .....
nemcsak hasznos, hanem érdekes is: .....
se a kertbe, se a házba: .....
ügyes, sőt tehetséges: .....
teszi hozzá: .....
sokkal bátrabb: .....

c)

nem tudom: .....
a szél röpítette (falevelek): .....
ők, a munkatársaink: .....
másfélszer drágább: .....
kiváló, ezért elismert: .....
értesíteni fogom: .....
átlátok rajtad: .....
közülünk a legerősebbik: .....
nincs feleséged: .....
sziszegni kezdett: .....
zárva van: .....
roham vagy görcs: .....
nem unalmas, hanem érdektelen: .....
megyek internetezni: .....
ismét beszélt: .....

d)

bent hagyni: .....
gazdag, ezért öntelt: .....
a tornászok, azaz a sportolók: .....
Gabi, a húgom: .....
a kutyától félni: .....
a feleségem tudja: .....
a színész rendezte (előadás): .....
el van tiltva: .....
hozd az inged: .....
megyek úszni: .....
nemcsak merész, hanem vakmerő is: .....
támlájánál fogva: .....
vita a kollégával: .....
senki sem: .....
nem okos, hanem ravasz: .....

e)

mint szörnyeteg: .....
kiváló, sőt zseniális: .....
fel van szögelve: .....
egyedül maradni: .....
a szobában: .....
a magasabbik ház: .....
az anyám főzte (leves): .....
a kiskorúak, vagyis a gyerekek: .....
balettozni viszem: .....
gondban van: .....
ember vagyok: .....
folyosó sötétje: .....
küzd a békességért: .....
mi, a hallgatók: .....
séta a parkban: .....

f)

vedd a sapkád: .....
nemcsak álmos, hanem éhes is: .....
kívül rekedni: .....

itt vagyok: .....
egyetlen vágyam: .....
a szemközti ház: .....
a csapadék vájta (patakmeder): .....
délután négykor: .....
hason fekve: .....
hárman maradni: .....
rámenős, ezért erőszakos: .....
szabad bejönni: .....
velünk lenni: .....
sétálni indul: .....
pályaudvaron várva: .....

g)

nehéz elérni: .....
látni kell: .....
kénytelen tanulni: .....
fogyni akar: .....
csak gondoltam: .....
a tennivalók, azaz a feladatok: .....
a belvíz okozta (károk): .....
(egy) kosár alma: .....
a nehezebbik próba: .....
csúnya, sőt visszataszító: .....
fordítsd meg: .....
kérem a kabátod: .....
meg volt döbbenve: .....
nem lila, hanem barna: .....
okos, ezért magabiztos: .....

h)

te, a barátom: .....
sem látszik: .....
nemcsak alacsony, hanem vékony is: .....
maga fodrász(?): .....
készül elindulni: .....
hárman vannak: .....
egy másodperc: .....

alig hallatszik: .....
a dédanya hímezte (párna): .....
(egy) pohár víz: .....
a tanyától távol: .....
a szereplők, vagyis a színészek: .....
diák lesz: .....
hangos, sőt fülsüketítő: .....
kicsivel több: .....

i)

repülőút Londonba: .....
szét van törve: .....
vásárolni megy: .....
reggel is, este is: .....
három árva: .....
dönthetett volna: .....
az ágyába: .....
a kiscsoportosok, azaz a háromévesek: .....
a salátából csipegetve: .....
én, a barátod: .....
kétszer akkora: .....
nem értelmes, hanem zagyva: .....
se nem hasznos, se nem érdekes: .....
Vera, a nővérem: .....

j)

vissza van varrva: .....
sokkal kisebb: .....
kirándulni indul: .....
bújik be: .....
a mélyebbik rekesz: .....
az építész tervezte (ház): .....
aludni kell: .....
ha maradok: .....
lassan, vonakodva: .....
nyomot hagyott: .....
tízen hívtak: .....
varázsló vagy: .....

olvasni jó: .....
létrán állva: .....
gyorsan tanul: .....

k)

a költők, azaz a művészek: .....
barátságban lenni: .....
át volt kötve: .....
hajlamos a betegségre: .....
most már: .....
tilos megállni: .....
vagy a mozihoz, vagy a bolt elé: .....
nem csúnya, hanem érdekes: .....
készületlen, ezért bizonytalan: .....
én magam: .....
ajtó előtt: .....
(egy) szekér gabona: .....
az eső áztatta (föld): .....
hétszer szebb: .....

l)

kővé dermed: .....
nemcsak bájos, hanem kedves is: .....
félre van téve: .....
vadul remegett: .....
mi, a tanúk: .....
Jóska és Péter: .....
csapd be: .....
képtelen figyelni: .....
felkéri táncolni: .....
árnyékok táncoltak: .....
a második: .....
a boltokba, azaz az elárusítóhelyekre: .....
cselekvés ideje: .....
működik a dolog: .....
ott, a bokorban: .....

m)

ülő férfi: .....
s ekkor: .....
nagyon okos: .....
napfény érlelte (paradicsom): .....
ki van szögezve: .....
folyóparton ülve: .....
a tizenévesek, vagyis a kamaszok: .....
a nagyobbik doboz: .....
a házhoz közel: .....
a bárányról mesélni: .....
heten jelentkeztek: .....
nyugton maradni: .....
retteg a rovaroktól: .....
nem táblázatot, hanem grafikont: .....
megyek vissza: .....

n)

én is: .....
azt a helyet: .....
a ceruzák és a tollak is: .....
fekve maradni: .....
mi zajlik: .....
ne csak az asztalra, de a székre is: .....
sziszegéssé és süvítéssé: .....
otthon maradni: .....
ha akarod: .....
árván maradni: .....
a karnagy írta (kórusmű): .....
egészen sötét: .....
előadás után: .....
százszor okosabb: .....
ő, a húgod: .....

o)

látott volna: .....
a mester alkotta (kép): .....
vörös, tudniillik zavart: .....

a peronon állva: .....
alkalmas a vezetésre: .....
egyre kövérebb: .....
igyekszik befejezni: .....
karosszékben ülve: .....
Péter tanul: .....
reggel hétkor: .....
Szabóék, azaz a szomszédaink: .....
miért ne(?): .....
olvasni akarván: .....
hogy tudd: .....
lakat alatt: .....

353. Határozza meg, milyen viszony van a mondatok aláhúzott szavai között!

a)
A kőkorszak utáni idők érdekelték. .....
A madár, megérezve a szabadulás lehetőségét, nyugtalanul ugrált a kalitkában. .....
Percekig csak álltam, álltam, és senki sem kínált hellyel. .....
A rakott szoknyás lány a barátnőm. .....
A szeretetre méltó, ugyanis kedves ügyvéd biztatóan bólogatott. .....
A tavalyról maradt, de még bontatlan mandula egészen jó volt. .....
A hegy tetején borzasztóan nagy tornyot pillanthatunk meg. .....
Egy dalocskát dudorászva lépett be. .....
Megnézhetted volna a filmet! .....
Az öcsém nagyobb, mint én. .....
Ez a tett bátor és becsületes is volt. .....

b)
Azonnal menj be a szobába! .....
Gesztenyebarna hajú nő sétált el mellettük. .....
Beteg lévén nem dolgozik. .....
A legtöbb kötelező olvasmány izgalmas, de hosszú könyv. .....
Csak én tudom a jó választ! .....
Gyanús lévén a dolog, nem ment el. .....
Mi vagyunk: Jövő és Igazság. .....

Nem leszek képes ma sokáig talpon maradni. .....
Rövid, de bonyolult kérdés volt. .....
Pécs városa tetszik neki. .....

c)
Rádiót hallgatva, mosogatott. .....
A MÁV-nál ez ritkán tapasztalható. .....
De jó is vagy te! .....
Holnap fogom összeszedni az avart a kertben. .....
Magdit csinosnak láttam. .....
Kinyitottam a következő, azaz a harmadik dobozt. .....
Most nem tudok törődni vele. .....
Nem tudott megmaradni az okos, de kegyetlen férj mellett. .....
Levihetted volna a szemetet! .....
Szabad ebben az utcában kerékpározni? .....
Zavaros a Tisza vize. .....

d)
Ráérsz még emlékkönyvet írni. .....
Aggódom a fiad miatt. .....
Finomat sütött a család örömére. .....
Mindig becsületes maradt. .....
Nekem fontos a pihenés. .....
Belépési díj nélkül is megkapod. .....
Vigyázz magadra, kisfiam! .....
Mondhattad volna, hogy elfoglaltságod van! .....
A mama, sőt a kisfia is a fényképre kerültek. .....
Most nyáron nem fogunk elutazni. .....

e)
Megkérdeztem a szerelőt, mennyit kér. .....
Vannak kínaiak a felmenőid között? .....
Ne vidd el a könyvet! .....
Vajat ken a kenyérre. .....
Veled minden olyan jó! .....
Péter mint nevelő dolgozott az intézetben. .....
Rólam mindig sokan tudnak! .....
Szeret mezítláb járkálni. .....

Te mint nő megteheted. .....
Este lévén a műsor, csak délután kezdtünk pakolászni. .....

354. Az alábbi szókapcsolatok sorszámát írja be a táblázat megfelelő helyére!

a)

Morfológiai természetű szószerkezet	Szintagma		Nem grammatikai szókapcsolat
	mellérendelő	alárendelő	

kedves lány (1); úgy ám! (2); ezüst, azaz ezüstözött (3); el fogsz menni (4); valószínűleg érdektelen (5); Kati szorgalmas (6); csinos vagy (7); nem hallgat (8); én is (9); volt bátorsága (10); fürgébb lehettél volna (11); vagy ő, vagy én (12); nagyon messze (13); a könyvtár (14); sírva panaszolja (15); Péter, a barátom (16)

b)

Morfológiai természetű szószerkezet	Szintagma		Nem grammatikai szókapcsolat
	mellérendelő	alárendelő	

üres tányér (1); nézd csak! (2); arany, tehát értékes (3); el kell menni (4); tulajdonképpen okos (5); Panni csinos (6); képes voltam (7); alig százan (8); de félek (9); volt mersze (10); szorgalmasabb lehettél volna (11); hol te, hol ő (12); kétszer hosszabb (13); az élet (14); mosolyogva, kedvesen(15); föntt, a tetőn (16)

c)

Morfológiai természetű szószerkezet	Szintagma		Nem grammatikai szókapcsolat
	mellérendelő	alárendelő	

ki nem? (1); vedd fel! (2); állva várta (3); beteg volt (4); van időm (5); ezért ne (6); a pulóvert, a pirosat (7); szemtelen, tehát kellemetlen (8); de szép! (9); segíteni fogok (10); a fiú (11); asztal alatt (12); megmondhattad volna (13); könyvet olvas (14); régi barát (15); te meg én (16); gondoltam rád (17)

d)

Morfológiai természetű szószerkezet	Szintagma		Nem grammatikai szókapcsolat
	mellérendelő	alárendelő	

(az) anyám készítette (lekvár) (1); az iskola mellett (2); szépen úszik (3); zárva van (4); bolond vagy (5); ezért aztán (6); ő, a barátom (7); a barátom, illetve barátnőm (8); van ötleted? (9); ülj le! (10); nem figyelve (11); vigyázz rá! (12); meg fogom tudni (13); mire jó? (14); egészséges maradt (15); tízéves múlt (16); becsületes lenni (17); te nem? (18)

e)

Morfológiai természetű szószerkezet	Szintagma		Nem grammatikai szókapcsolat
	mellérendelő	alárendelő	

nincs kedvem(1);kék sapka (2);rád gondoltam (3);elbeszélés, azaz esszé (4);sietni kell (5); szegény maradt (6); te sem (7);sielni fogok (8); írd le! (9); Kati, a testvérem (10); arra gondolva (11); (az) asztal tetején (12); az asztal mellett (13); de szép! (14); (a) sógorom orvos (15); győzhetett volna (16); van igazolásom (17); boldog volt (18), tehát ő? (19), tálalva van (20)

f)

Morfológiai természetű szószerkezet	Szintagma		Nem grammatikai szókapcsolat
	mellérendelő	alárendelő	

műanyag bevonat (1); de igen! (2); vékony, azaz kecses (3); menj el (4); nincs elveszve (5); Virág doktor (6); erős lettél (7); dehogy nézi (8); még kékebb (9); csak Judit (10); Béla szőke (11); nincs haja (12); húszéves múlt (13); kesernyés, sőt pikáns (14); öttel több (15); a paplanhuzat (16)

g)

Morfológiai természetű szószerkezet	Szintagma		Nem grammatikai szókapcsolat
	mellérendelő	alárendelő	

Kovács úr (1); nyűgös voltál (2); ó, te (3); csak sajog (4); alig kétéves (5); mindenki értékes (6); lesz kutyám (7); éhes maradsz (8); én és Matyi is (9); halálosan fáradt (10); a rádió (11); három dinnye (12); de igen (13); biztonságos, vagyis meghitt (14); érezni fogod (15); hímezve van (16)

355. Határozza meg, milyen viszony van az aláhúzott szókapcsolatok tagjai között!

A) alárendelő, B) mellérendelő, C) morfológiai típusú, D) grammatikailag közömbös.
Pl. *Tiszta és világos szoba*: B

a) Rádiót hallgatva mosogatott: .....
b) Ne vidd el a könyvet! .....
c) Izgalmas, de hosszú könyv: .....
d) Orvos létére kőszívű: .....
e) Soha ne tudja meg Endre! .....
f) Pécs városa tetszik neki: .....

g) Megnézhetted volna a filmet: .....
h) Gesztenyebarna hajú nő: .....
i) Holnap fogom összeszedni: .....
j) De jó is vagy te! .....
k) A kőkorszak utáni idők: .....
l) Beteg lévén dolgozik: .....
m) Okos, bár kegyetlen férj: .....
n) Szeret mezítláb járkálni: .....
o) Mónit csinosnak láttam: .....
p) Borzasztóan nagy torony: .....
r) Engem bárhol elérhetsz: .....
s) A szeretetreméltó, mert kedves ügyvéd: .....
t) Te nőként megteheted: .....
u) Az öcsém nagyobb, mint én: .....

356. Írjon példát mondatba foglalva és aláhúzva olyan melléknévi alaptagú szószerkezetekre, amelyekben a melléknévnek *a)* kötött kötelező; *b)* kötött lehetséges és *c)* szabad bővítménye van!

a) .....
b) .....
c) .....

357. Írjon példát az alábbi szerkezetekre!

a) igei alaptagú szerkezet kötött kötelező bővítménnyel: .....
b) főnévi alaptagú szerkezet szabad bővítménnyel: .....
c) vonzatos melléknévi alaptagú szerkezet: .....
d) határozószói alaptagú szerkezet: .....
e) névmási alaptagú szerkezet: .....

358. **Alakítsa át** *a kórus énekel* igei alaptagú alárendelő szerkezetet más, többféle alárendelővé! Írjon a kapott szerkezetekkel mondatokat, és nevezze meg az átalakított szószerkezet típusát!

a) .....
b) .....
c) .....

359. Írja a táblázat megfelelő rovataiba az alábbi alárendelő szintagmákat!

alig elégséges; könyvem lapozgatva; kicsi könyv; János, a házmester; késve induló; írás a gyerekeknek; átvirrasztja az éjszakát; egyedül vagyunk; barátom megbetegedvén; önmaga javára

	Adverbális	Adnominális	Igenévi
Alanyos			
Tárgyas			
Határozós			
Jelzős			

360. Szerkesszen a *szép* szónak mint bővítménynek a felhasználásával egy (a) adverbális és egy (b) adnominális szószerkezetet!

a) .....
b) .....

361. Az alárendelő szintagma melyik tagja fejezhető ki mellékmondat formájában?

a) .....
Bizonyítsa állítását két különböző példával!
b) .....
c) .....

362. Milyen szintagmatípusba tartoznak az alábbi mondatokból kiírt szószerkezetek?

A) *Gyermekesnek, ízetlennek tartotta a tegnapi jelenetet.*
a) gyermekesnek, ízetlennek: .....
b) tegnapi jelenetet: .....

B) *Sok dolga akadt.*
c) dolga akadt: .....
d) sok dolga: .....

363. Határozza meg a következő szószerkezetek fő típusát! Pl. *robbanásszerű növekedés*: jelzős alárendelő

a) otthon ül: .....
b) két és fél: .....
c) három giliszta: .....
d) a macska alszik: .....
e) a macska háziállat: .....
f) nem kutya, hanem macska: .....
g) én fiú vagyok: .....
h) várunk az ebédre: .....
i) a falvakban, sőt a városokban is: .....
j) szőke hajú: .....
k) Emese örökli: .....
l) vagy ma vagy holnap vagy holnapután: .....

364. Állapítsa meg, milyen bővítménye lehet a táblázatban felsorolt szófajoknak! A megfelelő rovatokba írjon példát vagy – jelet!

A)

	Főnévi igenév	Melléknév	Határozószó
Alárendelt alany			
Tárgy			
Határozó			
Jelző			

B)

	Főnév	Melléknévi igenév	Határozói igenév
Alárendelt alany			
Tárgy			
Határozó			
Jelző			

365.

a) piros a rózsa: három a tánc: ilyen az élet
b) piros rózsa: három tánc: ilyen élet
Mi a különbség az *a)* és a *b)* csoportbeli kapcsolatok mondattani viszonya között?

.....

366. Írjon példát az alárendelő szintagmákban előforduló egyeztetéstípusokra!

a) ....., pl. .....
b) ....., pl. .....
c) ....., pl. .....

367. Mutassa be néhány példával, hogy a szintagma tagjainak egymáshoz való viszonyát jelölhetik az alábbi grammatikai eszközök!

a) rag: .....
b) jel: .....
c) kötőszó: .....
d) szórend: .....
e) névutó: .....
f) Ø toldalék: .....

368. Melyik szerkezetben van viszonyítás és/vagy egyeztetés? Írja ki és határozza meg a grammatikai jelölőelemeket is!

a) az én kutyám: .....
b) a kutyára gondolok: .....
c) a kutyákat szerető: .....
d) ti menjetek: .....
e) abból a házból: .....
f) a kutyákat, a legerősebbeket: .....
g) dobokon dobolva: .....
h) látom a házat – látok egy házat: .....

369. Határozza meg, hogy a szerkezetek tagjai között a jelöltségnek mely fajtája állapítható meg!

a) ceruzát hegyez: .....
b) a Simonyi szerkesztette (szótár): .....
c) Zénó hadonászik: .....
d) a szigetre menve: .....
e) ezeken a sikátorokon: .....
f) a toronynak a kupolája: .....
g) a számítógépeket, a régieket: .....
h) az én karkötőm: .....
i) tanulja a szavakat: .....

370. Írjon példát a mellérendelő szószerkezetek öt különféle típusára!

a) .....
b) .....
c) .....
d) .....
e) .....

371. Nevezze meg a következő mellérendelő szintagmák típusait!

a) Laci és Béla is: .....
b) nem a szemük, hanem a kezük: .....
c) jó, sőt jobb: .....
d) kicsi, de erős: .....
e) szemtelen, tehát kellemetlen: .....
f) vagy én, vagy te: .....
g) Pista, azaz a barátom: .....
h) jó, ezért megfelelő: .....
i) akár ő, akár én: .....
j) megoldhatatlan, ugyanis túl nehéz: .....
k) csúnya, de kedves: .....
l) nemcsak drága, hanem kicsi is: .....
m) unalmas, sőt elviselhetetlen: .....

372. Sorolja fel a nyílt szerkezetű mellérendelő szintagmák összes típusát! Írjon mindegyikhez egy-egy példát!

a) .....
b) .....
c) .....
d) .....

373. Írjon példát a következő típusú mellérendelő szintagmákra:

a) megszorító utótagú ellentétes: .....
b) fokozó kapcsolatos: .....
c) választó: .....
d) következtető: .....
e) kizáró ellentétes: .....
f) kifejtő magyarázó: .....

374. A *mérges* szó felhasználásával készítsen mellérendelő szintagmákat, majd alkosson velük mondatokat! A mellérendelő szószerkezetek minden típusából mutasson be egyet-egyet!

a) .....
b) .....
c) .....
d) .....
e) .....

375. Írjon példát az alábbi mellérendelő szintagmákra!

a) hozzátoldó kapcsolatos: .....
b) okadó magyarázó: .....
c) kizáró ellentétes: .....
d) következtető: .....
e) megosztó kapcsolatos: .....
f) választó: .....

376. Húzza alá a mondatok mellérendelő szószerkezeteit, és határozza meg pontosan fajtájukat!

a) Szandi evett a levesből, sőt a főzelékből is. .....
b) Most ne a gyerekek, hanem a felnőttek oktatásáról beszéljünk!
.....
c) Megkérdezheted akár Pistit, akár Marcsit, egyikük sem fog válaszolni.
.....
d) A lyukas, emiatt használhatatlan zsákokat ki kell dobni. .....
.....
e) Katáék megvették a lelakott, de nagynak tűnő házat. .....
.....
f) Látom, te nemcsak okos, hanem szorgalmas is vagy. .....
.....
g) Csak néztem, néztem, és egy szót sem tudtam szólni. .....
.....
h) Ezt a modellt mind a nők, mind a férfiak viselhetik. .....
.....

377. Írjon példát:

a) mellérendelő szintagmára alárendelő kötőszóval:
.....
b) mellérendelő szintagmára kötőszói szerepű határozószóval:
.....
c) mellérendelő szintagmára kötőszói funkciójú módosító mondatrészlettel:
.....
d) mellérendelő szintagmára kötőjeles megoldással:
.....

378. Alkosson két alárendelő szószerkezetet! Az elsőben a mennyiségjelzői bővítmény legyen választó mellérendelő szintagma! A másodikban az alaptag legyen kapcsolatos mellérendelő szószerkezet, s tagjai közösen kapjanak tárgyi bővítményt!

a) .....
b) .....

379. Fogalmazza meg, mit nevezünk nyílt és zárt mellérendelő szószerkezetnek!

a) nyílt: .....
b) zárt: .....

380. Igazolja három példával, hogy a mellérendelő szintagmák tagjait olykor határozószók is összekapcsolhatják!

a) .....
b) .....
c) .....

381. Írjon három különféle típusú mellérendelő szintagmát (a szintagma megnevezését és példát), melyeknek tagjai kötőelem nélkül kapcsolódnak!

a) .....
b) .....
c) .....

382. Egészítsék ki az alábbi mondatot úgy, hogy a következő mellérendelő szószerkezeteket tartalmazza!

A jókedvű vendégek hajnalig énekeltek.

a) az állítmány hozzátoldó kapcsolatos: .....
b) az időhatározó kizáró ellentétes: .....
c) az alany választó: .....
d) a minőségjelző következtető: .....
e) a minőségjelző okadó magyarázó: .....

383. Írjon példát álszintagmatagok mellérendelő viszonyára; először *a)* a fogalomszó, majd *b)* a viszonyszó halmozására!

a) .....
b) .....

384. Fogalmazza meg, mit nevezünk (a) mondatszintnek, és mit (b) szerkezetszintnek!

a) .....
.....
b) .....
.....

385. *A nyomozók a kiadott utasítás szerint szétszóródva igyekeztek a városmajori parkba.*

Ábrázolja a mondat szerkezetét ágrajzzal, majd húzzon vízszintes vonalat a mondatszint és a szerkezetszint határsávján!

386. Írjon példát

a) mondatszintű alanyra: .....
b) szerkezetszintű alanyra: .....
c) mondatszintű tárgyra: .....
d) szerkezetszintű tárgyra: .....
e) mondatszintű határozóra: .....
f) szerkezetszintű határozóra: .....

387. Nevezze meg a szintagmacsoportok mindhárom fajtáját, és egy-egy példa ágrajzát elkészítve szemléltesse a különféle típusokat!

1. ....., ábrája:

2. ....., ábrája:

3. ....., ábrája:

388. Szerkesszen olyan szintagmabokrot, amelyben a *látva* alaptagnak három különnemű bővítménye van!

.....

389. Értelmezze a következő szószerkezetcsoportokat! Milyen grammatikai összefüggések vannak az *a)* és a *b)* jelű szerkezetek tagjai között?

a) barna kalapos hölgy: .....
b) barna, kalapos hölgy: .....

390. Bővítse ki az alábbi szintagmák közül az *a)* jelűt szintagmabokorrá, a *b)* jelűt szintagmalánccá, a *c)* jelűt szintagmasorrá!

a) boldogan élni .....
b) zuhogó esőben .....
c) hanyag és lusta .....

391. Jelölje ágrajzon a következő szószerkezetcsoportok tagjainak szintagmatikus viszonyait! Nevezze meg a szintagmacsoportokat!

a) hosszas betegsége miatt mulasztó
b) kalapot vagy nyakkendőt vásárolva
c) ízléstelen és banális, tehát érdektelen
d) a fák között egymást kergető
e) testvére kopott ruhájában
f) elhagyva a nagyapjuk építette házat
g) az ajtón halkan kopogtató látogató

392. Szerkesszen olyan szószerkezetbokrot, amelyben az *ellenőrizve* alaptagnak három (különnemű) bővítménye van!

393. Jelölje a mondat ágrajzában számokkal a szószerkezeteket, majd sorolja fel a szószerkezetcsoportokat, s nevezze meg ezek típusait is!

Hófehér blúzban, rakott szoknyában, fekete lakkcipőben ment átvenni a jutalomkönyveket.

A mondat ágrajza:

szószerkezetcsoportok:

.....
.....
.....

394. Ábrázolja az alábbi szószerkezet-szövedékek szintaktikai összefüggéseit!

a) az elmúlt időkről jóízűen mesélő, de az események sorrendjét itt-ott megváltoztató
b) az ünnepelt művésznek mindenütt nagy sikerrel bemutatott műsorát Budapesten is tetszéssel fogadó közönség

a) *b)*

c) Milyen szintagmacsoportokból épül fel a két mondatrészlet?
.....

395. Írja ki az alábbi mondatból a szintagmacsoportokat!

Albertirsán a régi, korszerűtlen, kis alapterületű üzletek helyén újak nyílnak az év végéig.

A mondat szerkezeti rajza:

a) szószerkezetláncban álló mondatrészek: .....
b) szószerkezetbokorban álló mondatrészek: .....
c) szószerkezetsorban álló mondatrészek: .....

396. Írja ki az alábbi mondatból a szintagmacsoportokat!

Kiváló tehetségű fiatalemberként kezdte pályáját egy, az első világháború előtti esztendőben a hazai közgondolkodás élvonalában álló tudományágban.

A mondat szerkezeti rajza:

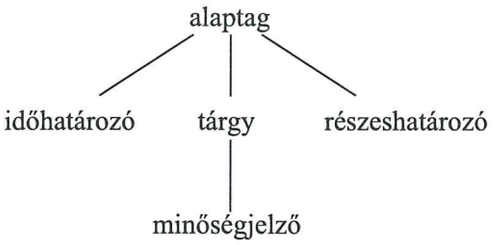
a) szószerkezetláncban álló mondatrészek: .....
.....
b) szószerkezetbokorban álló mondatrészek: .....
.....

397. Írjon egy-egy példát az alábbi szószerkezetcsoportokra!

a)

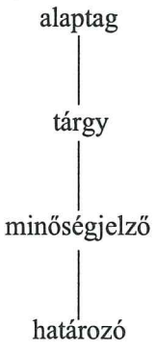

b)

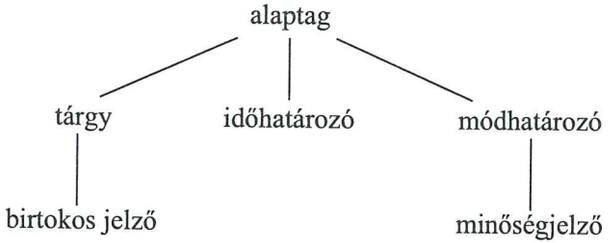
a) .....
b) .....

c)

c) .....

398. Szemléltesse példával azt a szószerkezet-szövedéket, amelynek felépítése a következő:

.....

399. **A)** Milyen szintagmacsoportok az alábbiak?

a) az 1990-ben készült szálloda előcsarnoka .....

b) az öregeket hangoskodásával gyakran bosszantó .....

c) fokhatározó vagy módhatározó, illetve jelző .....

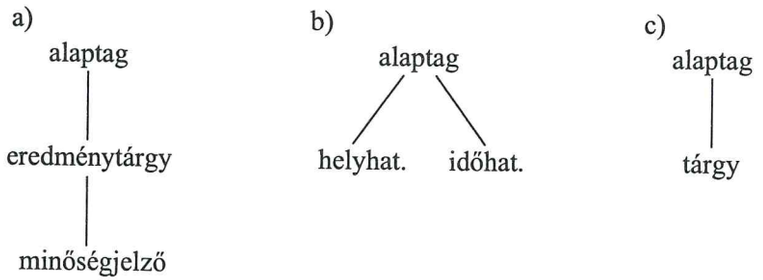
B) Írjon a fenti szintagmacsoportoknak megfelelő, három tagmondatból álló összetett mondatokat!

a) .....

b) .....

c) .....

400. Írjon három szintagmacsoportot az alábbi sémáknak megfelelően!

a) .....

b) .....

c) .....

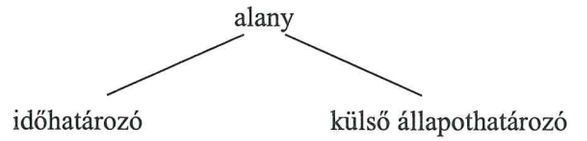
401. Szerkesszen olyan négytagú szószerkezetláncokat, melynek *a)* alaptagja, *b)* legalsó szintű bővítménye a *szállni* igenév!

a) .....

b) .....

402. Írjon példát a következő szószerkezetcsoportokra!

a)

.....

b) módhatározó – módhatározó – módhatározó

.....

403. Írja ki (vagy jelölje) és nevezze meg a mondat szószerkezetcsoportjait!

A) *Az óriási sikerrel játszott amerikai filmben, a Micsoda nőben a butácska, naiv, de szemrevaló utcalányt az élet összehozza egy jóképű, gazdag és fiatal férfival.*

A mondat rajza:

a) szószerkezetlánc: .....

b) szószerkezetbokor: .....

c) szószerkezetsor: .....

B) *A sietség, a bizonytalanság és főleg a biztonság miatt nem üzenhettek esetleges érkezésükről a távoli rokonoknak, a néhány ismerősnek meg a közeli barátoknak sem.*

A mondat rajza:

a) szószerkezetlánc: .....
b) szószerkezetbokor: .....
c) szószerkezetsor: .....

C) *A hivatásukat valamelyest komolyan vevő, némi tehetséggel is megáldott, az öncélú karrierizmust nem ismerő és becstelen szolgálatot nem vállaló írók jó ideje lehetetlen helyzetbe kerültek.*

A mondat rajza:

a) szószerkezetlánc: .....
b) szószerkezetbokor: .....
c) szószerkezetsor: .....

D) *Egy szerencsés balesetet követően az ORKI mint a hazai egészségügyben használatos felszerelések, berendezések és eszközök minősítésére hivatott szervezet kérdőívet küldött szét a gyerekkórházakba.*

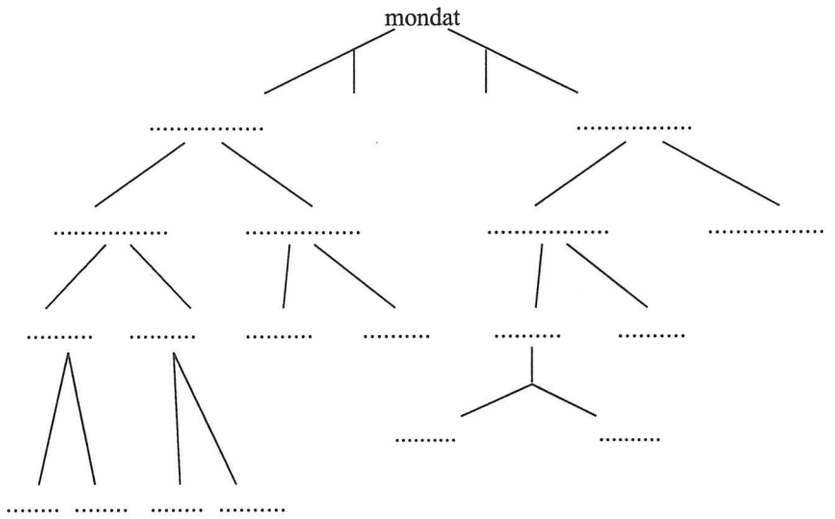
A mondat rajza:

a) szószerkezetlánc: .....
b) szószerkezetbokor: .....
c) szószerkezetsor: .....

MONDATTAN

Az egyszerű mondat

404. Mutassa be a mondatok osztályozását szerkesztettségük alapján!

405. Karikázza be az igaz állítások betűjelét!

a) Az egyszerű mondat mindig egy tagmondatból áll.
b) A tagolatlan mondat szerkesztett vagy szerkesztetlen lehet.
c) A határ az egyszerű és az összetett mondatok között nem éles, vannak átmenetek.
d) A minimális mondat alanyból és állítmányból áll.
e) A bővített mondat mindig teljes szerkezetű is.
f) A tagolatlan mondatban is lehet állítmány.
g) Hiányosnak azt a mondatot nevezzük, melyből kötött kötelező bővítmény hiányzik.
h) Az összetett mondatok tagmondatainak viszonya lehet szervetlen is.
i) A sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok mindig nem mondatrészkifejtők.

406. Elemezze a következő mondatokat megszerkesztettségük szerint!

a) – Józsi! .....
b) – Mit akarsz? .....
c) – Hová tetted a könyvet? .....
d) – Az asztalra. .....
e) – Ó, hát az csupa zsír! .....

407. Elemezze a következő mondatokat megszerkesztettségük szerint!

a) Jó napot! .....
b) Kérek egy hírlapot. .....
c) Már elfogyott. .....
d) Akkor egy vicclapot! .....
e) Három volt, de az is elfogyott. .....

408. Jelölje + jellel a hiányos szerkezetű mondatokat!

A)

a) Meg vagyok veletek áldva!
b) A mezőn sok virágot lehet látni.
c) A mezőn sok virágot látni.
d) A mezőn sok virágot lát.

e) A mezőn sok virágot látok.
f) A mező virággal tele.
g) Könnyen meg tudta oldani maga is?

B)

a) Még itt vagy?
b) Korán lefekszünk.
c) Miért késik ilyen sokat?
d) Meg kell itt bolondulni!
e) Gyere csak ide!
f) Nem látni még az üstököst.

C)

a) Tálalva van.
b) Be van kerítve.
c) Megterítve az asztal.
d) Öten már esznek.
e) Öten már eszünk.
f) Mi lesz vacsorára?
g) De csúnyán beborult!

409. *Itt csak magyar árukat kaphatni.*

a) Határozza meg a mondat szerkezeti típusát! .....
b) Milyen mondatrész a *kaphatni* szó? .....

410. Jellemezze szerkezetük szerint a következő mondatokat!

a) Szia! .....
b) Az eladó karácsony előtt feldíszítette az összes kirakatot.
.....
c) Kinek fogod adni? .....
d) Az orvos behívatta a beteget, és megvizsgálta a szívét.
.....
e) Hess innen! .....
f) Egy bárányt rajzolok. .....
g) Te már három hete megvetted? .....